لە ڕۆژی ئاشتی نێودەوڵەتیدا، خوێندنەوەیەک بۆ قەیرانەکانی دەوڵەتی- نەتەوەیی و شەڕ ... هیوا خۆشناو

ئەوڕۆ ٢١ی سەبتامبەر ڕۆژی ئاشتی نێودەوڵەتیە. ئەو ڕۆژە لە لایەن نەتەوە یەکگرتوەکان وەک ڕۆژی ئاشتی ڕێکخراوە، ئەوڕۆ بێچارەیی و قەیرانەکانی دەوڵەت لەهەر سەردەمێکدا زیاتر بەدەردەخا. دوای ئەوەی نەتەوە یەکگرتوەکان لە ساڵی ١٩٤٥ لە دایکبو و ٥١ دەوڵەتی- نەتەوەیی دەستیان لە دامەزراندنیدا گێڕا، جیهانێکی نوێ کە بە بەهەشتی دەوڵەتی- نەتەوەیی دەناسرا هاتە ئاراوە. لەو بەهەشتەدا کەمینەکان، نەتەوە و ئایینە جیاوازەکان لە گۆڕنران و دەیان جار جینۆساید کران. لە هەندێک شوێنی جیهانیشدا وەک ئەمریکا، ئەوروپا و ئوستورالیا، دەوڵەتی- نەتەوەیی بانگەشەی باوکێکی باش، دادوەر و مزدە بەخش خۆی نمایش کرد. یەکێتی ئەوروپا تەقینەوەی پیشەسازی، ئابووری و زانستی بەخۆیەوە بینی. ئیتر لەوکاتەوە تا ئێستا هەر ڕەخنەیەک لەو باوکە مزدە بەخشە بە گوناح و شەڕتی دەزاندرا. هەژموونگەرایی خۆرئاوا توانی لە ژێر سەکوچکەی نەتەوە یەکگرتوەکان “ڕێکخستنەکەی”، ناتۆ “هێزە سەربازییە تەقێنەرەکەی” و ئای ئێم ئێف -“سندوقی دراوی نێودەوڵەتی” هەمو جیهان بخاتە ژێر سێبەری خۆی.

٢٠٠٨ بەدەرکەوتنی پیساییەکانی دەوڵەتی- نەتەوەیی؛

ساڵی ٢٠٠٨ لەگەڵ قەیرانی بانکەکانی نێودەوڵەتی لە ئەمریکا کە دوایی جیهانی گرتەوە، نیشانەکانی نەخۆشی دەوڵەتی- نەتەوەیی ئاشکراتر لە پێشو بەدەرکەوتن. ئیتر ئەوکاتە کەم نەبوون ئەو زانایانەی دەیانگووت “سەرمایەداری و پارە، ئابووری نیە”. ئەوکاتە ئاشکراتر دەرکەوت کە سەرمایەداری “باوکی دەوڵەتی- نەتەوەیی” ناتوانێ ئابووری ببوژێنێتەوە، بەڵکو سیستەمێکی لەناوبردنی ئابوورییە و بەیەک ڕۆژدا ملیۆنان کرێکار، کارمەند، کرێکاری نەخۆش و لاوازی، بێکار و نان کرد. سەرمایەداری کە ئابووری سروشتی مرۆڤی تێکداو بەهۆی شەڕ و گەورەکردنی شار، دێهاتیەکانی بردنە شار و لە شاردا کردیە قەحپەی شارستانی و کۆیلەی سمارت فۆن، خۆی لە قەیرانێکی گەورەتردا بینیەوە بۆیە پێویستی بە شەڕ و وێرانەیەکی دیکەی جیهان بو بۆ ئەوەی خۆی بشارێتەوە.

بەهاری عەرەبی؛
ساڵی ٢٠١٠ لەگەڵ هاتنی بەهاری عەرەبی، نیشانەیەکی دیکەی نەخۆشیەکانی دەوڵەتی- نەتەوەیی بەدەرکەوت. ملیۆنان هاوڵاتی بە نان و ئاو هاتنە سەر جادەو دەوڵەتی شمولی و دیکتاتۆرییان ڕوخاند و لە جیاتی ئەوە دەوڵەتێکی دیکەیان دروستکرد کە سەرەتا ئیخوانەکانی هێنا سەر دەستەڵات و دوای ئەوە، واتە ئەوڕۆ لە میسر بە نموونە "عبد الفتاح سعيد حسين خليل السيسى" بەڕێوەی دەبات و دەبینین کە هیچی نەگۆڕیوە.

شەڕکردن لەسەر زبەدانی دەوڵەتی- نەتەوەیی لە عێراق، یەمەن، سوریا، لیبیا و سۆماڵ؛
ئەگەرچی بەهاری عەرەبی، بەهاری ئازایەتی و مەردایەتی بو دژ بە دکتاتۆرەکان، بەڵام لە بواری فکرییەوە، خوێڕیترین بەهاری ئەو سەدەیە دەرچو. بەهار، جگە لەوەی لە هەندێک ووڵاتدا حوسنی موبارەکێکی ڕوخاند و یەکێکی دیکەی هێنا شوێنی، هاوکات لە هەمو کات زیاتر طائیفیەت و مەزهەبیەتی زیندوکردەوە کە لە سەردەمی دەندەیی بیابانی خەلیفەکانی ڕاشیدەینیشدا نمونەی نەبوە.

چەقی قەیران لە کوێ دایە؟

نەتەوە یەکگرتوەکان کە پیرۆزترین ڕێخراوی دەوڵەتی- نەتەوەییە و بانگەشەی چارەسەرکردنی قەیرانەکانی جیهان و کێشەکانی نێوان دەوڵەتانی دەکرد، ئەوڕۆ ناتوانە لە دێیەکی ئیدلیب ئاشتی و ئارامی بێنێتە ئاراوە. نە ئەمریکا ئەو هێزەی جارانی ماوە بە ئارەزووی خۆی جیهان وەران بکات و چاکی کاتەوە، نە ڕوسیا و ئەوروپا. قەیرانەکانی بریکسیت دەبینین کە چۆن باس لە بێکاریگەرکردنی پارلمان و دیموکراسیەتی بریتانیا دەکرێ. گەمژەیەکی گەورەیە ئەگەر بڵێین ئەو قەیرانە، بەتەنیا قەیرانی دەوڵەتی- نەتەوەیی دکتاتۆر، گەندەڵ و پاشکەوتوە.

نەخێر قەرانەکە سەرەتا قەیرانی دەوڵەتی- نەتەوەییی پێشکەوتوە وەک ئەمریکا، ئەوروپا و…هتد، ئینجا قسەیەک بە دەوڵەتی- نەتەوەییی خۆرهەڵاتی ناوین نامێنێتەوە. هیچ جیاوازیەک لە نێوان دەوڵەتە- نەتەوەییەکانی پێشکەوتو و پاشکەوتو نیە. ئەسەد و سیسی بە قامچی خەڵکەکەیان ناچاری سەرشۆڕی دەکەن، لە ئەوروپا و ئەمریکاش بە ئابووری، بەرزکردنەوەی تەمەنی کارکردن تا دەگاتە ٧٠ ساڵ، کەمکردنەوەی موچەی خانەنشینی و مافەکانی دیکە، هێنانی ملیۆنان پەنابەر و خستنەکاریان لە فابریکە/کارگەکان لە هەڵەومەرجێکی

ناچەگیری کۆمەڵایەتی/کولتوری و ئابووری، خەڵک کۆیلە دەکەن. بەرزبوونەوە و گەورەبوونی پارتە نەژادپەرستەکان و هاتنیان بەسەر دەستەڵات، بەڵگەی پێویستن کە دەوڵەت لە بنچینەوە نەخۆشە بە پێشکەوتو و پاشکەوتوویەوە.

هەر ئەوەیە بۆتە هۆی نە نەتەوە یەکگرتووەکان کە بەتەنیا نوێنەری دەوڵەتی- نەتەوەیی دەکات، نە وڵاتانی زلهێز ناتوانن گۆڕانکاری و ئاشتی بێننە ئاراوە، چونکە خۆیان سەرچاوەی کێشەن. کێشەکانی دەوڵەتی- نەتەوەیی بەتەنیا شەڕیش نیە، بەڵکو پیسکردنی ژینگە و بڵاوبونەوەی پلاستیکە بە هەموو جیهان. ئەوانە کێشەگەلێکن کە ڕزگاربوون لێیان ئاسان نیە، ئەگەر مرۆڤایەتی دەستبەرداری کۆیلایەتی نەبێ بە دەوڵەت.

ئەنجام؛

تەواوی کایەکانی دەوڵەتی- نەتەوەیی و میکانیزمەکانی ئەوڕۆ لەکارکەوتوون. باسمان لە نەتەوە یەکگرتووەکان کرد، باسمان لە ناتۆ کرد کە بۆتە دڕندەترین ڕێکخراوی جیهان و باوکی شەڕ. باسمان لە قەیرانی دەوڵەتی- نەتەوەیی کرد لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. لە هەمووی گرینگتر باسمان لەو ئەقڵیەتە خوێڕییە کرد کە پێیوابو دوای ڕوخانی دەوڵەتێک و ئاواکردنی دەوڵەتێکی دیکە، دنیا دەبێتە شامی شەریف، کە لە ئەنجامی ئەو بیرکردنەوەیەدا، دەیان ڕێکخراوی داعشی لێ کەوتەوە. ئێستا لە هەموویان خراپتر ئەوانەی درێژە بە ئەقڵیەتی دەوڵەتی- نەتەوەیی دەدەن، ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیان کردۆتە کارگەی "درۆنەکان" فڕۆکەی بێ فڕۆکەوان و نەوەک بەتەنیا دەوڵەت، بەڵکو زۆربەی زۆری ڕێکخراوەکانیش خەریکی بەرهەمهێنانی ئەو چەکە وێرانکەرەن.

لە کوردستانەکەی ئێمە و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، ڕەوشەکە زۆر لەوە خراپترە. هێشتان دەنگی تەپوتۆزی رێفراندۆم و دەوڵەتە مورتەزەقەکەی کوردایەتی لەبەر گوێماندا دەلەرێتەوە. ڕۆژانە دەیان ئەکادێمیسیەنی ستەک، سەدان نوسینی بێکەڵک و دەیان بەرنامەی تەلەفزیۆنی و کۆنفرانس دەبینین بۆ سپیکردنەوەی ڕووی ڕەشی دەوڵەت و ناسیۆنالیزم کە پێیان وایە ئەگەر دەرفەتیان پێ بدەن، ئەو ئەفەندیانە دەتوانن دەوڵەت و نەتەوەی باشتر بئافرێنن! ئەوە لەکاتێکدا وەک ڕۆژی ڕووناک دیارە کە دەوڵەتێکی کوردی ئەگەر ببێ، دەبێتە مورتەزەقەی هێزە ئیقلیمیەکان و دڕندە بۆ تاکی کورد، چونکە ئەوانەی دەوڵەتەکە دادەمەزرێنن، لە خۆرئاواییەکان بەئاقڵتر و دیموکراتتر نین. ئەوان لە سەرەتادا بە ئەقڵیەتی میرنشینی

تاڵانکار و ڕێگر گەورەبوون و دوایی واتە لە سەدەی بیستەم حزبی سیاسی کوردیان دامەزراند.
ئەوڕۆ لە جیهاندا کەسە ئەحمەقەکانی وەک دۆناڵد ترامپ، بینیامین ناتانیاهو و بۆریس جۆنسۆن سەرۆکی بەهێزترین دەوڵەتی-نەتەوەییی جیهانن. پارتە ڕاسیستە دژەپەنابەرەکان دێنە سەر دەستەڵات و لای ئەمەش پارلەمان بۆتە قەشمەرخانەو سوکترین/ئەحمەقترین دەزگای دەوڵەتی-نەتەوەیی، کە کەسە ڕانتخۆرەکان جێی تێدا دەگرن و داوا لە ژنە خێرلەخۆنەدیوەکانی کورد دەکەن ژمارەی منداڵەکانیان بگەیەننە زیاتر لە پێنج منداڵ بۆ ئەوەی بەغدا پارەی زیاتریان بۆ بنێرێ.
ڕەنگبێ ئۆجەلان تاقە کوردێک بێ لەو لایەنە کۆمەکێکی گەورەی پێشخستبێ لە پێناوی بەڕێکردنی قەیرانەکان کە قەیرانی شارستانی و سەرمایەدارین، بەڵام نە پکک، وە نە هەڤاڵانی هەنگاوێکی جدییان نەناوە. نەوەک بەتەنیا بۆ جێبەجێکردنی بەشێکی کەم لەو پارادیگمایە، بەڵکو بە تێگەیشتنیشی. لە غیابی ئەودا، تا ئێستاش سیستەمەکە حزبییە، “حزبیش کەرەستەیەکی دەوڵەتی-نەتەوەیییە”، تا ئێستاش کولتووری مەکتەب سیاسی هەیە کە دەتوانە دەستەڵاتی بڕیاردان قۆڕخ بکات، توێژێک بە بنەما بگرێ و توێژێک پەراوێز بکا یان هەرهیچ نەبێ کولتووری مەکتەب سیاسییەکان کە نوخبەیە، ناتوانە دیموکرات بێ و لە هەمووی خراپتر تا ئیستا کوولتوری سیاسی و ڕێکخراوەیی ستالینیزم بەلاوە نەنراوە لە ئاستی کەسە باڵاکان و کادیرانی ناوەڕاستدا.
بۆ بەلاوەنانی ئەو قەیرانانە، پێویستە مرۆق لە سفرەوە دەستپێبکات و لە دەروازەیەکی دیکەوە تەماشای جیهان بکات. ئەو سیستەمەی جیهان، ئەو زانست/زانکۆیەی جیهان کە لەژێرکاریگەری پارە/سەرمایەداری و لیبرالیزم دایە، لەگەڵ ئەو مێژووە نوسراوە و خوێندەوە کۆمەڵناسییە، وەڵامی قۆناغەکە ناداتەوە.